

JIRÍ ŠULC – DVA PROTI ŘÍŠI

Vytvořeno v rámci projektu Gymnázium Sušice – Brána vzdělávání II

Autor: Mgr. Edita Krouská

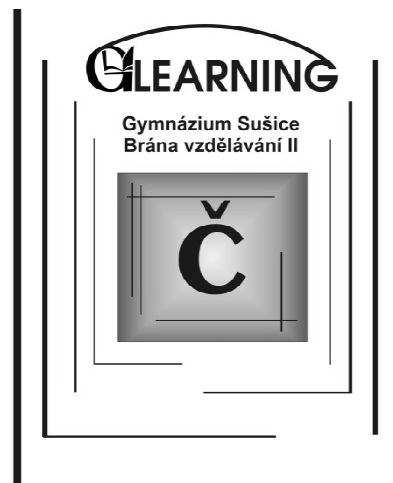
Škola: Gymnázium Sušice

Třída: 4. ročník čtyřletého studia

Předmět: Český jazyk - literatura

Datum vytvoření: prosinec 2013

Označení: VY_INOVACE_32_CJ-1_20

Anotace a metodické poznámky:

Materiál obsahuje pracovní list určený k rozboru textu. Pracuje s ukázkou z uměleckého díla Dva proti Říši. Následují úkoly vztahující se jak k samotné ukázkě, tak i k širšímu kontextu autorovy tvorby, včetně zasazení díla do kontextu světové literatury. Součástí materiálu je i možné řešení, tedy odpovědi na zadané otázky. Pracovní list je vhodný jako příprava k ústní části společné maturitní zkoušky z českého jazyka.

Zdroje a použité materiály:

1. ŠULC, Jiří. Dva proti Říši, Euromedia Group k. s., Knižní klub, Praha, 2007, 480 stran, ISBN 978-80-242-1935-6
2. POLÁŠKOVÁ, Taána. Literatura – přehled středoškolského učiva, nakladatelství VYUKA.cz, edice MATURITA, Třebíč, 2012 – dotisk 2. vydání, 207 stran, ISBN 80-902571-6-X

Obrázky a schémata byly vytvořeny pomocí nástrojů programu MS Word, 2007.

Materiály jsou určeny pro bezplatné používání pro potřeby výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoliv další využití podléhá autorskému zákonu.

JIRÍ ŠULC – DVA PROTI ŘÍŠI

„Takže s námi dneska nejdeš?“ zeptal se Kubiš. Četa se připravovala na další den tréninku, jen Gabčík měl na sobě civilní oděv.

Gabčík zavrtěl hlavou.

„Čekám, až mě vyzvednou.“

„Londýn?“

Gabčík pokrčil rameny. Kubiš se rozhlédl a naklonil se k němu. Ve svých osmadvaceti byl o rok mladší než Gabčík – nevysoký, robustní, s hranatým obličejem, hustými hnědými vlasy a ostrýma, inteligentníma očima.

„No tak, Jožko, mně to přece můžeš říct, ne? Je to vyslání na misi?“

„Jendo, já to fakt nevím. Sám bych to rád věděl,“ přiznal Gabčík potichu. „Mám se dnes hlásit na našem velení v Londýně, takže doufám, že je to vyslání domů. Ale v téhle chvíli sám nevím nic.“

Gabčík si všiml, že i jeho přítel vypadá napjatě. Musel cítit to samé, ten zvláštní pocit, že je možná oddělován od nejlepšího přítele, jakého kdy měl, a možná i navždy. Nikdo z nich nevěděl, co je během války potká, a pokud je chtěli vyslat na různé mise, nebylo jasné, zda alespoň jeden z nich přežije.

Jejich přátelství se rodilo pomalu. Měli podobný osud – ve třicátých letech sloužili oba jako poddůstojníci Československé armády. I když Gabčík už v osmatřicátém roce v armádě nebyl, oba si dobře pamatovali onen ponižující pocit, když československé armádě zakázali při záboru Sudet německými jednotkami vystřelit jediný náboj. Voják se vždy těžce smíruje s porážkou, a takováhle bolela nejvíc.

Po okupaci zbytku území uprchli se stovkami dalších vojáků i civilistů do Polska. Tam Češi a Slováci doufali, že konečně splní svou roli vojáků. Ale hrdí Poláci neměli pocit, že potřebují zahraniční pomoc. V téhle zvláštní době se Gabčík a Kubiš setkali poprvé – a od té doby už byli spolu.

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

ZADÁNÍ ÚKOLŮ

1. Urči literární druh a žánr:
2. Charakterizuj jazykové prostředky:
3. Charakterizuj postavy vystupující v ukázce:
4. Která další postava tě v knize zaujala a proč?
5. Jaká je kompozice díla? Ze které části je ukázka?
6. Definuj hlavní motivy celého díla:
7. Zařaď ukázku do kontextu autorova díla:
8. Charakterizuj českou literaturu v době vzniku tohoto díla:
9. Kterí čeští spisovatelé ztvárnili ve svých dílech téma druhé světové války?

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

MOŽNÉ ŘEŠENÍ ÚKOLŮ

1. Urči literární **druh** a žánr: **epika, román**

Podle Aristotelovy poetiky rozlišujeme tři základní literární druhy – epika, lyrika a drama. **Epika** je literární druh, v němž je skutečnost ztvárněna vypravováním příběhu. Obvykle mívá dvě složky – řeč autorskou (vypravěč) a promluvy jednotlivých postav.

Román je prozaický žánr, ve kterém se hlavní dějová linie dále větví, je rozvíjena motivy vedlejšími, epizodními. Druhy románu určujeme podle různých kritérií, například podle času děje (např. **román historický**), podle tématu (např. dobrodružný) či podle formy (např. román v dopisech).

2. Charakterizuj **jazykové prostředky**:

Knihy je psána **er-formou** (nadosobní vypravěč), **spisovným jazykem**. V promluvách postav najdeme samozřejmě kromě spisovné češtiny i nespisovná slova či slangové výrazy („esesák“, „gestapák“), ale není jich mnoho, spisovný jazyk převažuje i v přímé řeči, což místy působí nevěrohodně, ve vypjatých situacích bychom z úst vojáků očekávali spíše nespisovné výrazy.

Autor více než s vrstvami jazyka pracuje se zkratkami, **elipsou**. Mnohé výpovědi zůstávají nedořečené, jen v **náznaku**. Přesto nedochází k nedorozumění, obě strany dialogu vědí, o čem je řeč. Časté jsou i větné **ekvivalenty** a **fragmety** („V úterý.“ „Problémy?“ „Nějaké dotazy?“ „To jistě ne.“ „Jistě, pane.“)

Z hlediska slovní zásoby text osahuje poměrně dost slov **německých**, nebo alespoň slov z němčiny převzatých. Jedná se například o přesná pojmenování vojenských hodností („SS Obergruppenführer“).

3. Charakterizuj **postavy** vystupující v ukázce:

Hlavními postavami ukázky i celého románu jsou Josef Gabčík a Jan Kubiš.

Josef Gabčík je původem Slovák, nejmladší ze čtyř dětí (jeho starší bratr tragicky zahynul). Na začátku příběhu je mu 29 let, má nevysokou postavu, kulatou tvář se stálým úsměvem.

Jan Kubiš je o rok mladší, je mu tedy 28 let. Také není moc vysoký, má silnější postavu, hranatý obličej, husté hnědé vlasy a ostré, inteligentní oči.

Gabčík i Kubiš jsou kamarádi, poznali se v Polsku, kam utekli po okupaci Čech a Moravy. Společně se dostali do Francie do cizinecké legie, prošli vojenským výcvikem v severní Africe a nakonec skončili v Anglii, kde prošli parašutistickým výcvikem.

Oba jsou velmi odvážní, nadšení, velmi obětaví, ochotní pomáhat své zemi.

4. Která **další postava** tě v knize zaujala a proč?

Například **Karel Čurda** – zrádce, člen skupiny Out Distance. Po návratu do vlasti kontaktoval svou rodinu, ačkoliv to měli zakázáno. Jako jeden z mála měl strach, potil se, byl s nervy na dně, nechtěl riskovat. S atentátem neměl nic společného a nechtěl trpět. Také se mu hlavou honila myšlenka na odměnu deseti milionů korun, která byla vypsána na dopadení atentátníků. Když se dozvěděl o Lidicích, dostal strach o sebe i o svou rodinu. Udal gestapu jména atentátníků.

5. Jaká je **kompozice** díla? Ze které části je ukázka?

Román je rozdělen do **tří částí**, po kterých následuje **epilog**. Celkově kniha obsahuje **13 kapitol**. Typickým znakem je střídání scén uvnitř jedné kapitoly. Styl psaní se trochu podobá filmovému scénáři, kdy je například záběr z londýnské kanceláře prezidenta Beneše vystřídán záběrem na velitelství SS v Praze a podobně.

První část se jmenuje **Předehra**. Seznamujeme se s ústředními postavami. Děj se odehrává na více místech, nejčastěji v **Anglii**, kde Gabčík s Kubišem prošli parašutistickým výcvikem a čekají na vyslání na nějakou misi. Dále se

v příběhu objeví postavy prezidenta Beneše a plukovníka Moravce, velitele české zpravodajské služby v exilu, kteří v **Londýně** připravují plán tajné operace Anthropoid, tedy vysazení parašutistů na území Protektorátu Čechy a Morava a následný atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Pro akci byli vybráni Josef Gabčík a Karel Svoboda, ten se však zranil při jednom cvičném seskoku padákem a byl nahrazen Janem Kubišem. Atentát byl plánován na 28. října 1941, ale termín musel být posunut kvůli potížím se spojením. V **Praze** mezitím zatkl Františka Pavelku, radistu. Prozradil ho při výslechu a mučení jeden další radista. Rádiové spojení mezi Prahou a Londýnem chvíli nefungovalo. Občas šifrované zprávy vysílala stanice BBC. V první části se setkáme i s postavou Reinharda Heydricha, který si za doprovodu prezidenta Emila Háchy prohlíží v Chrámu svatého Víta české korunovační klenoty, drze si na hlavu posadí královskou korunu, přestože zná legendu o tom, že když si ji někdo nasadí neoprávněně, do roka zemře. První část knihy končí uskutečněním plánovaného výsadku. Kromě operace Anthropoid jsou naplánovány i operace Silver A a Silver B, které měly zajistit obnovení radiového spojení. 28. 12. 1941 odlétá letadlo s parašutisty, selháním navigačního zařízení jsou Gabčík s Kubišem místo u Plzně vysazeni až za Prahou.

Druhá část nese název **Návrat domů**. Začíná nočním seskokem obou parašutistů. Gabčík si při dopadu zranil nohu. Museli se rychle dostat k první spojce, k Václavu Královi do Plzně. Ten jim pak prozradil další adresy členů Sokola v Praze, u kterých mohli přebývat. Jaroslav Smrž jim pomohl ukrýt padáky, jeho sestra Emanuela Khodlová oba parašutisty v prvních dnech v Praze ubytovala. Je zde detailně popsána činnost odbojářů, jejich složitě propletená síť. Nejprve bylo nutné sehnat pro Gabčíka s Kubišem potřebné dokumenty, aby byli nenápadní a mohli dostávat potravinové lístky. Jsou líčeny i běžné radosti obou protagonistů, například láska Kubiše a Marie Kovarníkové a Gabčíka a Liběny Fafkové. Jádrem druhé části je detailní plánování samotného atentátu. Původně počítali s místem blízko Heydrichova rodinného sídla, silnice tam však byla příliš rovná a nechráněná. Nakonec se rozhodli pro ostrou zatáčku v Kobyliších, kde každé auto musí velmi zpomalit. Josef Valčík, člen skupiny Silver A, jim při akci pomůže tím, že bude hlídat před zatáčkou a poté, co se objeví Heydrichův vůz, dá jim znamení. Akci se snaží naplánovat do nejmenšího detailu, aby je nic nepřekvapilo. Mezitím však jsou v knize pasáže věnované Gestapu, které pátrá po parašutistech z Británie. Vědí o jejich seskoku, ale netuší, za jakým účelem tu byli vysazeni.

Třetí část se jmenuje **Čas umírání**. Začíná vyprávěním událostí z 27. května 1942. Heydrich se chystá na cestu do Berlína za Hitlerem. Naplánovaná akce může začít. Vše je popsáno do nejmenšího detailu, přesto tato pasáž nepůsobí rozvláčně – naopak, je velmi napínavá. Jako by se v ten okamžik zastavil čas.

Je krásné ráno 27. května 1942. Heydrichův vůz má zpoždění. Gabčík zahlédne odraz slunečního paprsku – smluvené znamení. Mercedes se rychle blíží. Gabčík zdvihá zbraň, tiskne spoušť, ale ozve se jen cvaknutí. Zbraň jej zradila. Kubiš nechápe, proč Gabčík nestřílí. Narychlo vytáhne z aktovky bombu, trefí karoserii vozu a ozve se rána. Heydrich byl raněn, ne však zabit. Kubiše zasáhla střepina do oka. Musejí se ukrýt, není však už možné schovávat se po bytech ani odjet z Prahy, Němci všechno prohledávají. Jan Zelenka, člen odbojové skupiny Sokola, jim slíbí pomoc při hledání úkrytu, navrhuje kostelní kryptu. Po atentátu nastává období silné represe, je vyhlášeno stanné právo, dochází k hromadným popravám obyvatelstva (vůdce nařídil odplatu v podobě poprav deseti tisíc Čechů), k vyhlazení Lidic a Ležáků. Gestapo se všemožně snaží najít atentátníky, brutálně vyslýchají odbojáře i některé zajaté parašutisty. 4. června 1942 na následky zranění umírá Heydrich. Tuto informaci přináší schovaným parašutistům Vladimír Petřek, kaplan kostela. Schovávají se v kryptě už týden, je jim zima, začínají být nemocní. Pomohlo by jim sluníčko, ale nesmí ven. Z amplionu pouličního rozhlasu slyší o vyhlazení Lidic. Karel Čerda ve strachu o sebe a svou rodinu jde na gestapo udat jména obou atentátníků, neví však, kde se skrývají. Po brutálním výslechu (ukázali mu hlavu jeho mrtvé matky naloženou v lahvi) mladičkého Vlastimila Moravce, zvaného Aťa (syna „tety“ Moravcové, která poskytla parašutistům úkryt a pak 17. června spáchala sebevraždu jedem, aby se vyhnula zatčení), získá gestapo osudovou informaci o úkrytu výsadců v kostele. Román vrcholí popisem mnohahodinového posledního boje parašutistů s jednotkami SS v kostele sv. Cyrila a Metoděje v Resslově ulici (granáty, křížová palba, slzný plyn, hadice s vodou). Při tomto boji umírají střelou z vlastní zbraně jak Gabčík s Kubišem, tak i Josef Valčík. „Bylo tři čtvrtě na dvanáct, 18. června 1942. Jedna malá bitva druhé světové války skončila.“

Poslední část knihy tvoří **epilog**. Dozvídáme se v něm, že Britové odvolali svůj podpis pod Mnichovskou dohodou. Byla to reakce na vše, co se v Protektorátu odehrálo po smrti Heydricha, především reakce na vyhlazení Lidic. Prezidenta Beneše ta zpráva potěšila, ale nemohl skrýt smutek nad tím, čím vším toto gesto muselo být vykoupeno.

Po epilogu následuje ještě **poznámka autora**, kde Jiří Šulc vysvětluje svůj přístup k zpracování tématu. Čerpal z pravdivých událostí, pouze dvě postavy v románu jsou ryze fiktivní. Mnohdy autor musel některé scény zjednodušit, vyhnul se i používání krycích jmen odbojářů – kvůli přehlednosti textu a lepší orientaci v příběhu. Šulc uvádí i přehled literatury, ze které čerpal informace.

V úplném závěru knihy najdeme **přehled postav** s jejich základní charakteristikou a s uvedením data a okolností jejich smrti. Pro orientaci v příběhu je tento seznam velmi dobrým pomocníkem.

Ukázka je z **první části románu**, konkrétně z první kapitoly. Ukázce předcházely pasáže seznamující čtenáře s historickou situací, rokem 1941. Část věnovaná situaci v Praze popisuje nástup Heydricha a činnost kontrarozvědky – Oskar Fleischer a jeho němečtí technici hledají vysílačky a snaží se zachytit radiosignál, který představuje spojení mezi Protektorátem a cizinou (Londýnem), monitorují vzdušný prostor a zaměřují nehlášená letadla z ciziny. Zároveň je čtenář seznámen s londýnskou kanceláří prezidenta Beneše. Dochází za ním František Moravec, velitel české vojenské zpravodajské exilové služby. Hovoří spolu o plánované operaci s úkolem vysadit v Protektorátu parašutisty a provést atentát na Heydricha. Po ukázce následuje pasáž, ve které se Gabčík dozví o své misi. Pak spolu s Karlem Svobodou začnou být připravováni na úspěšné splnění mise. Po Svobodově zranění je na jeho místo dosazen Jan Kubiš.

6. Definuj hlavní **motiv** celého díla:

Hlavními motivy jsou druhá světová **válka**, heydrichiáda, **atentát** na zastupujícího říšského protektora, **represálie** po jeho smrti, obtížná práce českého **odboje**, **statečnost** prostých lidí, **odvaha** exilových výsadkářů, **hrdinství** i **zrada**. Důležitým motivem je soudržnost a síla lidského přátelství. Látkou k zpracování se staly reálné osudy lidí z období let 1941 a 1942. Kniha je vlastně jakýmsi **dokumentem**, který beletristickou formou zpracovává reálná fakta.

7. Zařaď ukázkou do **kontextu** autorova díla:

Jiří Šulc se narodil roku 1969. Vystudoval práva a zajímá se o historii, především o české dějiny 20. století, konkrétně o období kolem druhé světové války.

Román **Dva proti Říši** je jeho prvotinou. Vyšel v roce **2007** a hned získal Literární cenu Knižního klubu.

Další jeho romány s tématem druhé světové války jsou **Operace Bruneval** (2008) a **Operace Stonewall** (2011). Poválečným obdobím se zabývá román **Mosty do Tel-Avivu** (2010), román **Zrádci** (2012) líčí situaci v předválečném Československu.

8. Charakterizuj **českou literaturu** v době vzniku tohoto díla:

Současná česká literatura je velmi pestrá. Čtenář může vybírat z velkého množství autorů i žánrů.

Od roku 2002 se každoročně udělují ceny **Magnesia Litera**. Mezi oceněné patří například **Miloš Urban** (Hastrman), **Hana Andronikova** (Zvuk slunečních hodin), **Emil Hakl** (O rodičích a dětech), **Jan Balabán** (Možná že odcházíme), **Jiří Hájíček** (Selský baroko), **Radka Denemarková** (Peníze pro Hitlera), **Martin Ryšavý** (Cesty na Sibiř), **Michal Ajvaz** (Lucemburská zahrada) a další.

9. Kteří **čeští spisovatelé** ztvárnili ve svých dílech téma druhé světové války?

Téma války zpracovávali autoři už od okamžiku osvobození. **Jan Drda** napsal povídkový soubor **Němá barikáda** (1946), hned po válce vyšla i **Reportáž psaná na oprátce**, jejímž autorem byl **Julius Fučík**. O degradaci českých židů v době války napsal **Jiří Weil** román **Život s hvězdou** (1949). V letech padesátých psal o válce například **Norbert Frýd** – román **Krabice živých** (1956) a **Jan Otčenášek** – novela **Romeo, Julie a tma** (1958). Výrazné jsou knihy **Ladislava Fukse** – **Pan Theodor Mundstock** (1963) či **Spalovač mrtvol** (1967) a baladické prózy **Vladimíra Körnera** – **Střepiny v trávě** (1964) a **Adelheid** (1967). Téma války se odráží i v díle **Josefa Škvoreckého** – povídky **Prima sezóna** (1975) o dospívání v době okupace či román **Zbabělci** (1958) o konci druhé světové války na malém městě. Z próz **Bohumila Hrabala** můžeme zmínit například novelu **Ostře sledované vlaky** (1965). Téma války a především židovské problematiky řeší ve svých dílech **Arnošt Lustig** v povídkových souborech **Noc a naděje** (1957) či **Démanty noci** (1958) nebo v novelách **Dita Saxová** (1962), **Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou** (1964) či **Colette** (1992). Války se okrajově dotknou i některé z povídek **Oty Pavla**, například **Smrt krásných srnců** (1971).